१९

बार्हस्पत्यो भरद्वाजः।इन्द्रः। त्रिष्टुप्।

महाँ इन्द्रो नृवदा चर्षणिप्रा उत द्विबर्हा अमिनः सहोभिः।
अस्मद्र्यग्वावृधे वीर्यायोरुः पृथुः सुकृतः कर्तृभिर्भूत्॥ ६.०१९.०१

महान्- महात्मा। इन्द्रः। नृवत्- नेतृवत्। चर्षणिप्राः- मनुष्याणां कामानां पूरकः। उत- अपि च। द्विबर्हाः- अभ्युदयनिःश्रेयसात्मकः। अमिनः- अहिंस्यः। सहोभिः- बलैः स्थितः। अस्मद्र्यक्- अस्मदभिमुखः। वीर्याय। ववृधे। उरुः- विस्तीर्णः। पृथुः- प्रथितः। कर्तृभिः- कर्मभिः। सुकृतः। भूत्- अभूत्॥१॥

इन्द्रमेव धिषणा सातये धाद्बृहन्तमृष्वमजरं युवानम्।
अषाळ्हेन शवसा शूशुवांसं सद्यश्चिद्यो वावृधे असामि॥ ६.०१९.०२

बृहन्तम्। ऋष्वम्- महान्तम्। अजरम्- जरारहितम्। युवानम्- तरुणम्। अषाळ्हेन- असह्येन। शवसा- बलेन। शूशुवांसम्- वर्धमानम्। सद्यः- क्षणेन। चित्- एव। यः। असामि- अनल्पम्। ववृधे। तम्। इन्द्रमेव। धिषणा- चित्तधारणा। सातये- दैवीसम्पल्लब्धये। धात्- चित्ते अधारयत्॥२॥

पृथू करस्ना बहुला गभस्ती अस्मद्र्यक्सं मिमीहि श्रवांसि।
यूथेव पश्वः पशुपा दमूना अस्माँ इन्द्राभ्या ववृत्स्वाजौ॥ ६.०१९.०३

गभस्ती- त्वद्बाहू। पृथू- पृथुलौ। करस्ना- कर्मकर्तारौ। बहुळा- प्रभूतदायकौ। अस्मद्र्यक्- अस्मदभिमुखम्। श्रवांसि- श्रुतीः। सम्- सम्यक्। मिमीहि- कुरु। दमूनाः- दान्तमनाः सन्। पशुपाः- पशुपालकः। पश्वः- पशूनाम्। यूथेव- गणमिव। अस्मान्- नः। इन्द्र। आजौ- वृत्रैर्जनिते युद्धे। अभ्या ववृत्स्व- अभ्यावर्तस्व॥३॥

तं व इन्द्रं चतिनमस्य शाकैरिह नूनं वाजयन्तो हुवेम।

यथा चित्पूर्वे जरितार आसुरनेद्या अनवद्या अरिष्टाः॥ ६.०१९.०४

तम्- अमुम्। वः- त्वाम्। शाकैः- शक्तैर्मरुद्भिः। चतिनम्- वृत्राणां चातकम्। नाशकम्। इन्द्रम्। इह- अत्र। नूनम्- निश्चयेन। वाजयन्तः- बलमिच्छन्तः। हुवेम- आह्वयामः। यथा। चित्- एव। पूर्वे- पूर्वाचार्याः। जरितारः- रसनिष्पादकाः। अनेद्याः- अनिन्द्याः। अनवद्याः- अदोषाः। अरिष्टाः- अहिंस्याः। आसुः- अभवन्नेवं वयमपि भवेम ॥४॥

धृतव्रतो धनदाः सोमवृद्धः स हि वामस्य वसुनः पुरुक्षुः।

सं जग्मिरे पथ्याऽ रायो अस्मिन्समुद्रे न सिन्धवो यादमानाः॥ ६.०१९.०५

धृतव्रतः- स्थिरधर्मः। धनदाः- सम्पद्दायकः। सोमवृद्धः- रसानुभूत्याभिवृद्धः। सः- असौ। हि- खलु। वामस्य- कल्याणस्य। वसुनः- धनस्य दाता। पुरुक्षुः- बह्वन्नः। समुद्रे- अर्णवे। सिन्धवः- नद्यः। यादमानाः- अभिगच्छन्त्यः। न- इव। पथ्याः- शोभनमार्गगाः। रायः- सम्पदः। अस्मिन्- एतस्मिन्निन्द्रे। सं जग्मिरे- समागताः ॥५॥

शविष्ठं न आ भर शूर शव ओजिष्ठमोजो अभिभूत उग्रम्।

विश्वा द्युम्ना वृष्ण्या मानुषाणामस्मभ्यं दा हरिवो मादयध्यै॥ ६.०१९.०६

शूर- समर्थ।अभिभूते- शत्रूणामभिभावुक। नः- अस्मदर्थम्। शविष्ठं शवः- अतिशयबलम्। ओजिष्ठमोजः- अतिशयतेजः। उग्रम्- उद्गूर्णम्। आ भर- आहर। हरिवः- प्राणाश्वसम्पन्न। मानुषाणाम्- मनुष्याणाम्। विश्वा- सर्वाणि। द्युम्ना- द्युम्नानि। वृष्ण्या- वर्षकानि। अस्मभ्यम्- नः। मादयध्यै- आनन्दाय। दाः- यच्छ ॥६॥

यस्ते मदः पृतनाषाळमृध्र इन्द्र तं न आ भर शूशुवांसम्।

येन तोकस्य तनयस्य सातौ मंसीमहि जिगीवांसस्त्वोताः॥ ६.०१९.०७

येन। तोकस्य तनयस्य सातौ- धर्मसन्ततिलाभनिमित्ते। जिगीवांसः- जयशीला वयम्। त्वोताः- त्वद्रक्षिताः। मंसीमहि- स्तुमः। यः। ते- तव। मदः- हर्षः। पृतनाषाट्- शत्रुसेनाभिभविता। इन्द्र। तम्। शूशुवांसम्- प्रवृद्धम्। नः- अस्मभ्यम्। आ भर- आहर ॥७॥

आ नो भर वृषणं शुष्ममिन्द्र धनस्पृतं शूशुवांसं सुदक्षम्।
येन वंसाम पृतनासु शत्रून्तवोतिभिरुत जामीँरजामीन्॥ ६.०१९.०८

येन। पृतनासु- शत्रुसेनासु। जामीरजामीन्- बन्धूनबन्धून्। शत्रून्- रिपून्। तव- ते। ऊतिभिः- रक्षाभिः। वंसाम- हनाम। इन्द्र। तत्। वृषणम्- वर्षकम्। धनस्पृतम्- सम्पत्स्पर्शकम्। शूशुवांसम्- प्रवृद्धम्। सुदक्षम्- शोभनसामर्थ्योपपन्नम्। शुष्मम्- शत्रुशोषकं बलम्। नः- अस्मभ्यम्। आ भर- आहर ॥८॥

आ ते शुष्मो वृषभ एतु पश्चादोत्तरादधरादा पुरस्तात्।
आ विश्वतो अभि समेत्वर्वाङिन्द्र द्युम्नं स्वर्वद्धेह्यस्मे॥ ६.०१९.०९

इन्द्र। ते- तव। वृषभः- वर्षकम्। शुष्मः- बलम्। पश्चात्- पश्चिमात्। आ एतु- आगच्छतु। उत्तरात्- उत्तरभागात्। अधरात्- दक्षिणभागात्। पुरस्तात्- पूर्वभागादागच्छतु। विश्वतः- सर्वतः। अर्वाङ्- अस्मदभिमुखम्। आ अभि समेतु- आभिमुख्येन समागच्छतु। अस्मे- अस्मभ्यम्। स्वर्वत् द्युम्नम्- स्वर्गमयं तेजः। धेहि- धारय यच्छ वा ॥९॥

नृवत्त इन्द्र नृतमाभिरूती वंसीमहि वामं श्रोमतेभिः।
ईक्षे हि वस्व उभयस्य राजन्धा रत्नं महि स्थूरं बृहन्तम्॥ ६.०१९.१०

इन्द्र- ईशनाधिदैवत। ते- तव। नृतमाभिः- पौरुषैः। ऊती- रक्षणैः। नृवत्- वीर्ययुक्तम्। श्रोमतेभिः- श्रुतिभिः। वामम्- कल्याणं भावनम्। वंसीमहि- सम्भजेमहि। राजन्- स्वामिन्। उभयस्य वस्वः- ऐहिकामुष्मिकसम्पदः। ईक्षे- ईशिषे। हि- खलु। महि- महत्। स्थूरम्- स्थूलम्। बृहन्तम्। रत्नम्। धाः- यच्छ धारय वा ॥१०॥

मरुत्वन्तं वृषभं वावृधानमकवारिं दिव्यं शासमिन्द्रम्।

विश्वासाहमवसे नूतनायोग्रं सहोदामिह तं हुवेम॥ ६.०१९.११

मरुत्वन्तम्- वातवन्तं प्राणसहायम्। वृषभम्- वर्षकम्। वावृधानम्- वर्धमानम्। अकवारिम्- अकुत्सितशत्रुम्। दिव्यम्। शासम्- शासकम्। विश्वसाहम्- सर्वसहनशीलम्। उग्रम्- उद्गूर्णम्। सहोदाम्- शक्तिदम्। नूतनाय- अभिनवाय। अवसे- रक्षणाय। इन्द्रम्। इह- अत्र। तम्। हुवेम- आह्वयामः ॥११॥

जनं वज्रिन्महि चिन्मन्यमानमेभ्यो नृभ्यो रन्धया येष्वस्मि।

अधा हि त्वा पृथिव्यां शूरसातौ हवामहे तनये गोष्वप्सु॥ ६.०१९.१२

वज्रिन्- वज्रपाणे। येषु। अस्मि- भवामि तेषु। एभ्यः- एतेभ्यः। नृभ्यः- मनुष्येभ्यः। महि चित् मन्यमानम्- स्वात्मानमेव महान्तं मन्यमानम्। जनम्। रन्धय- वशीकुरु। अध- अथ। हि- खलु। त्वा- त्वाम्। पृथिव्याम्- भूमौ। शूरसातौ- शूरलब्धौ। तनये- धर्मसन्ताने निमित्ते। गोषु- धेनुषु चिद्रश्मिषु निमित्तभूतेषु। अप्सु- उदकेषु मूलशक्तिधारासु निमित्तभूतासु। हवामहे- आह्वयामः ॥१२॥

वयं त एभिः पुरुहूत सख्यैः शत्रोःशत्रोरुत्तर इत्स्याम।

घ्नन्तो वृत्राण्युभयानि शूर राया मदेम बृहता त्वोताः॥ ६.०१९.१३

वयम्। ते- तव। पुरुहूत- बहुभिः साहाय्यायाहूत। एभिः- एतैः। सख्यैः। शत्रोः शत्रोः- प्रतिशत्रोः। उत्तरे- अधिकाः। इत्- एव। स्याम- भवेम। शूर- समर्थ। उभयानि वृत्राणि घ्नन्तः- अपां सूर्यकिरणानां वा आवारकाण्याधिभौतिकवृत्राणि मूलशक्तिधाराणां चिद्रश्मीनां वा आवारकाण्यध्यात्मवृत्राणि यज्ञेन योगेन च बाधमानाः। त्वोताः- त्वद्रक्षिताः। बृहता- महत्या। राया- सम्पदा। मदेम- हृष्याम ॥१३॥